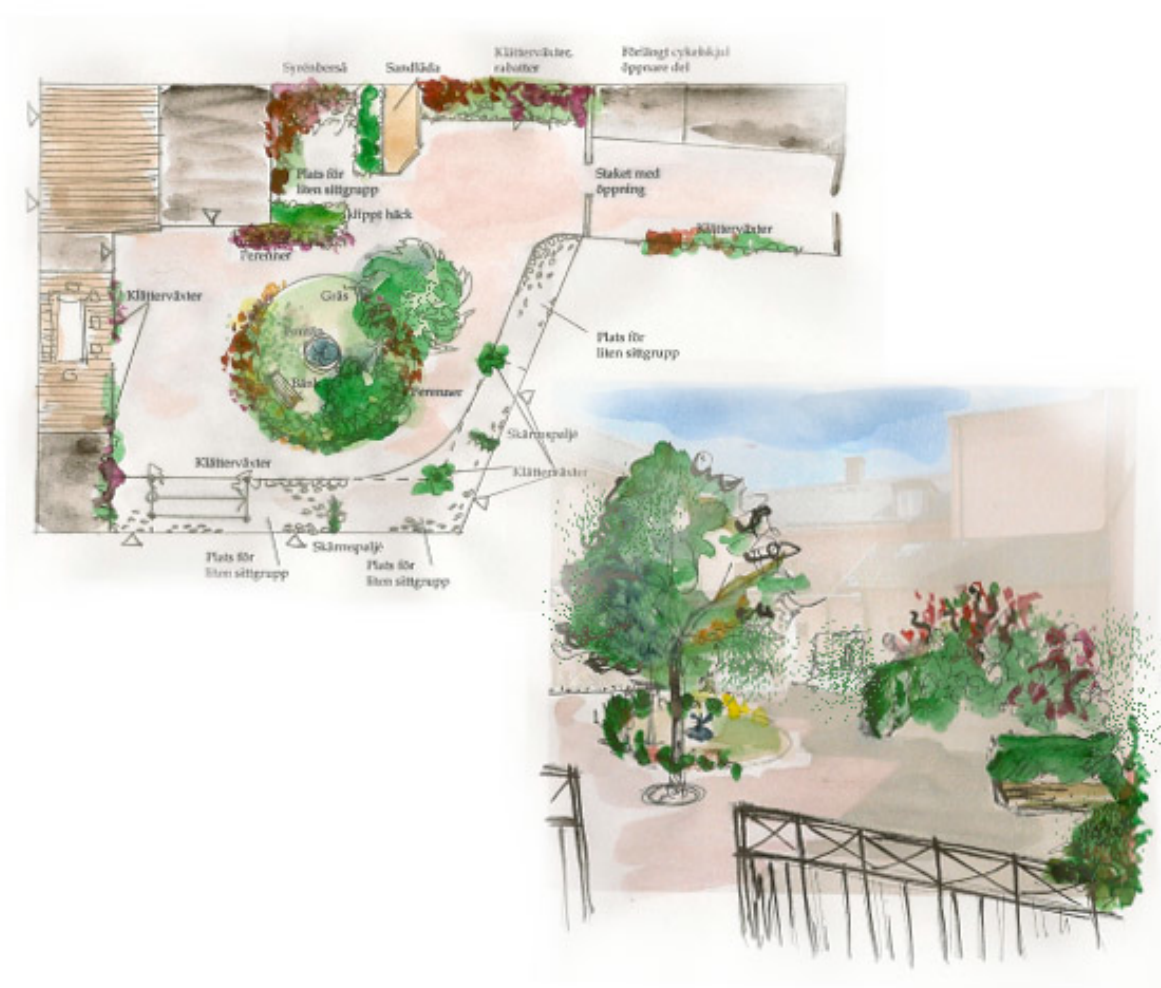

Gestaltning för innergården Linné

– om gestaltungsprocessen i en historisk miljö

Helena Åström

Samtliga foton är tagna av författaren år 2011.

Omslagsbild: Gestaltungsplan för Linnégatan 3, framtagen av författaren 2011.

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet, Fakulteten för naturresurser och lantbruksvetenskap

Institutionen för stad och land, avdelningen för landskapsarkitektur

EX0529 Projekt i landskapsarkitektur, 2012, 15 hp på landskapsarkitektprogrammet, *Uppsala*

Nivå: Grundnivå G2E

© Helena Åström

Titel: Gestaltning för innergården Linné – om gestaltungsprocessen i en historisk miljö

Engelsk titel: Redesigning for Linné Inner Courtyard – a Process Study Example in a Historical Environment

Nyckelord: dilemma-tes-metoden, Experiential Landscape Analysis, gestaltungsprocess, historiska miljöer, landskapsarkitektur, omgestaltning

Handledare: Hildegund Nilsson Varhelyi, SLU, institutionen för stad och land

Examinator: Anna Tandré, SLU, institutionen för stad och land

Online publication of this work: <http://epsilon.slu.se/>

Sammandrag

Våra städer är i ständig förändring. Material slits, växter och träd åldras eller dör, stilideal och behov skiftar med tiden. Landskapsarkitekten ställs ofta inför uppdraget att omgestalta platser för att förnya eller anpassa dem i enlighet med nya krav och önskemål. I äldre miljöer handlar det ofta om att gestalta med hänsyn till platsens historia. I detta kandidatarbete presenteras ett redan utfört omgestaltningsarbete för innergården Linné, som är en historisk miljö i Uppsalas stadskärna. Gestaltningsarbetet som studeras är mitt eget, och det utfördes under sommaren 2011. I ord och bild presenteras gestaltningens olika faser. Syftet är att genom beskrivning och utvärdering av gestaltningsprocessen för bostadsgården visa ett konkret exempel på hur en gestaltning i sådana miljöer kan se ut med avseende på metoder, ställningstaganden och resultat. Som grund för arbetet ligger gestaltningsförslagets presentationsmaterial från 2011 samt dokumentation från planeringsarbetet. I gestaltningsarbetet användes bland annat *Experiential Landscape Analysis* och *dilemma-tesmetoden*. Det hjälpte mig att identifiera viktiga aspekter i projektet med bostadsgården samt att hitta lösningar som tog hänsyn till funktionella och estetiska krav i en historisk miljö.

Gestaltningssuppdraget präglades av en mängd frågor som man som landskapsarkitekt kan ställas inför vid en omgestaltning. Frågorna rör exempelvis förhållningssättet till platsens historia och hur nutidens behov kan införlivas i en historisk miljö. Detta är komplexa frågor och resultatet blir ofta en kompromiss. I uppsatsen visas hur jag hanterat mitt förhållningssätt till den historiska kontexten i relation till funktionalitetskrav, och hur avvägningar gjorts i syfte att möta beställarens och brukarnas önskemål. Genom gestaltningsarbetet med bostadsgården Linné framkom viktiga lärdomar om gestaltning. Att undvika sena överraskningar i processen ser jag som avgörande för slutresultatet. Andra exempel på generella faktorer för en lyckad gestaltningsprocess är god kontakt med beställaren, återbesök på platsen under arbetsprocessen samt användande av olika metoder parallellt.

Abstract

Our cities are constantly changing in appearance. Different times have different needs, and thus changes are inevitable. Landscape architects are often faced with the task of redesigning a place. Aesthetic as well as functional factors have to be considered during the design process. Also, all places are part of a wider context with historical, geographical and cultural aspects. Eventually, the designer has to decide his own approach in these matters. In old environments, the history of the place most often must be taken into consideration during the design process. In this thesis, a redesign project, which was performed by me earlier during the summer of 2011, is presented. The project concerns the inner courtyard of Linnégatan, which is situated in a historical environment within the city core of Uppsala, Sweden. The different phases of the design process are presented by text and images. The aim is to contribute with a concrete example of how design can be made in environments as such, regarding methods, decisions and results. This thesis was made by studying the final material of presentation from 2011, and other documents from the work of planning by then. During the design process, *Experiential Landscape Analysis* and the *Dilemma-Thesis Method* were used. These methods helped me to identify important aspects during the work, as well as finding solutions that were made in consideration to both functional demands and aesthetic values. Many questions rose during the design work. The questions that a landscape architect often is faced with, are for instance how the relationship to the history of the place can be combined with the needs and wishes of today. These questions are complex, and the result is often a compromise. In the thesis, I show how I dealt with my approach to the historical context regarding this case in relation to demands of functionality, and how compromises were made in order to meet the wishes of the inhabitants. Through the design process of the Linné inner courtyard, many important lessons could be made and conclusions drawn. I consider it to be crucial for the final result to avoid late surprises in the process. Also, other important factors for a well functioning design process are good contact with the client and the inhabitants, revisiting the place during the work process and also working in parallel with different methods.

Introduktion

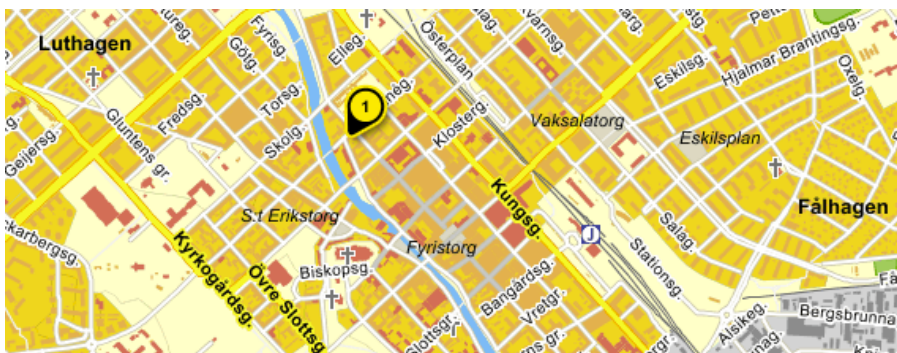
Detta kandidatarbete behandlar ämnet omgestaltung i historisk miljö. Genom ett omgestaltungsarbete för en innergård, omgärdad av trehundraåriga hus, har jag undersökt frågorna man ställs inför som landskapsarkitekt vid en omgestaltung. Genom forskning och historiska dokumentationer kan man ta fram hur en tidsmässigt korrekt utformning skulle kunna gestaltas, men ofta kan önskemålet om en sådan krocka med andra krav. Hur man bör förhålla sig till platsens historia, och hur nutidens behov kan införlivas i gestaltning i historisk miljö är komplexa frågor. Resultatet blir därför ofta en kompromiss. Jag tycker att gränsdragningen är intressant och inte alls självklar, och i denna uppsats beskrivs ett exempel på hur man kan hantera denna avvägning.

Syfte och frågeställning

I kandidatuppsatsen presenteras en redan genomförd omgestaltung av en bostadsgård i en historisk miljö. Syftet är att genom beskrivning och utvärdering av gestaltungsprocessen för bostadsgården visa ett konkret exempel på hur en gestaltning i sådana miljöer kan se ut med avseende på metoder, ställningstagande och resultat. Studien ska svara på frågorna hur gestaltungsprocessen gick till, vilka avvägningar som gjordes, vilka grunder olika beslut vilade på samt vilka lärdomar exemplet kan peka på.

Bakgrund och platsbeskrivning

Sommaren 2011 fick jag i uppdrag att omgestalta en innergård i centrala Uppsala, nära Fyrisån. Den ligger på Linnégatan 3 och tillhör bostadsrättsföreningen Leo. Gården är omgärdad av hus vilka mestadels inrymmer lägenheter, men även det välkända Uppsalacaféet Linné Hörnan. Det är dock endast boende i de kringliggande lägenheterna som nyttjar innergården. Husen fanns här redan på 1700-talet, vilket inredningen på caféet vittnar om – de historiska anorna kan alltså till viss del fortfarande upplevas. I ett av husen på Linnégatan 3 har en gång i tiden Linnés egen dotter bott, men på den tiden hade husen träfasad och endast en våning. Med tiden byggdes en andra våning till och på 1920-talet fick huset den putsfasad det har idag.

*Bild 1. Markeringen visar läget för innergården Linné i Uppsala (Eniro 2012).
Copyright © lantmäteriet medgivande I2012/0021.*

Med sin putsade fasad tillhör husens estetik mestadels den nyklassicistiska stilen, men även äldre och yngre detaljer går att finna. I närområdet finns även många andra innergårdar med liknande omgärdande fasader, många av husen är mycket gamla. Denna innergård har förändrats många gånger genom åren. Kvar finns idag finns enbart en helt hårdgjord yta med olika sorters markplattor. I skrivande stund har dock en renovering just påbörjats, som baseras på det gestaltningsförslag jag tagit fram.

Avgränsningar

Kandidatarbetet avgränsas till att beskriva själva gestaltningsprocessen, med estetik i kombination med funktion samt hänsyn till den historiska kontexten som utgångsläge. Med historisk kontext menas här främst närmiljöns historiska särdrag och värden. Det är arbetssättet som är det viktiga, och de aspekter som påverkar processen. Jag granskar arbetsprocessen från en landskapsarkitekts perspektiv både under arbetets gång och efteråt, för att utvärdera fördelar och nackdelar. Beskrivning och diskussion kring markuppbyggnad, skötselplan och anläggningsanvisningar, samt växförteckning omfattas inte av detta kandidatarbete. Själva gestaltningsarbetet i sig avgränsades av beställarens önskemål, hänsyn till platsens historia och omgivning, de fysiska förhållandena samt ekonomiska aspekter och en tidsram för planeringen.

Metod

I metodavsnittet presenteras de metoder som användes för gestaltningsarbetet 2011 och för att beskriva och analysera gestaltningsprocessen.

Arbetsmetoder för gestaltningsarbetet

Gestaltningsförslaget för Linnégatan 3 i Uppsala växte fram med hjälp av platsbesök både på den aktuella innergården och liknande innergårdar i närmiljön, litteraturstudier gällande historiska stilideal och växter samt diskussioner kring önskemål från bostadsrättsföreningen Leo och de boende. Personlig kontakt med bland annat beställaren och fackkunniga var väsentligt, liksom fakta från internetkällor. Jag valde metoder som jag ansåg lämpliga för projektet, och arbetade parallellt med olika metoder under arbetet. Skissande utfördes kontinuerligt under processen och förde den framåt, liksom återbesök på innergården.

Inventeringsmetoder

De inventeringsmetoder jag använde mig av var inventering med stöd i Branzells rumsanalys (Branzell 1976, s. 20-35), en lägesinventering som en klimatanalys kunde baseras på, samt inventering enligt Experiential Landscape Analysis (Thwaites & Simkins 2007). Detta är en metod som utvecklats och förespråkas av forskare på Sheffield University, och är en kombination av många olika slags analysformer där både rumslighet och socialt agerande ingår. Den baseras mycket på personliga intryck och observationer av människors beteenden på platsen. Det är fördelaktigt att befinna sig en längre stund på platsen och studera

rörelsemönstren, vanorna och beteendena, det allmänna bruket av platsen. Man kan gärna själv förflytta sig runt och känna av platsen, vilka rörelsestråk som känns naturliga och hur olika platser upplevs vid olika tidpunkter på dygnet. Jag besökte många motsvarande innergårdar i närmiljön för att kunna använda som referensmaterial. Vid mitt första möte med ordföranden för bostadsrättsföreningen fick jag även kartmaterial. Vi diskuterade platsens möjligheter och begränsningar och vilka önskemål som fanns gällande utformningen. Bostadsrättsföreningens önskemål fick införlivas i analysen, liksom de intryck jag fått från närliggande områden.

Analysmetoder

Analyserna byggde på resultatet av de tidigare inventeringarna. De analyser som gjordes var klimatanalys, Branzells (1976, s. 20-35) rumsanalys samt Experiential Landscape Analysis (Thwaites & Simkins 2007). Med rumsanalysen undersökte jag platsens rumsuppdelning. Genom att definiera rumsligheten kan ett medvetet val fattas gällande huruvida den rumslighet som finns bör behållas eller förändras. Klimatanalysen baserades på inventeringens lägesinventering och jag tog hänsyn till väderstreck, sol- och skuggförhållanden med mera. Analysen är viktig med tanke på bland annat placering av sittplatser och öppna ytors placering. Dessutom ger den ledning om vilka växter som kan väljas och hur de bör placeras. Resultatet av dessa analyser var viktiga för att de klargjorde vilka frågeställningar som fanns, och jag fick en grund att gå vidare ifrån.

Gestaltningsarbetet baserades sedan till stor del på *dilemma-tesmetoden*. Meningen är att tydligt strukturera vad man skall koncentrera sig på i sitt arbete för att uppnå önskvärda positiva resultat. Det grundläggande arbetssättet är att se vilka problem som behöver lösas, utforma frågeställningar och försöka lösa dessa. Olika problemställningar definieras av planeraren och listas; dessa dilemman/utmaningar förtydligas och med hjälp av denna struktur skall sedan teser/tillfredsställande lösningar nås. Fokus ligger på problemlösning. Metoden kommer ursprungligen från USA och har introducerats på SLU av Elin Tidbäck i landskapsarkitekt-utbildningen, bland annat i kursen Studio - Stadens offentliga rum, LK0100. *Dilemma-tesmetoden* kan användas för att komplettera olika koncept. Parallellt med denna metod upprättade jag ett program och utförde skissarbete som också kan sägas ha använts i analytiskt syfte för att testa olika idéer och föra processen framåt.

Metoder för utvärdering av gestaltningsprocessen

Under våren 2012 granskade jag det arbete som jag hade utfört under sommaren 2011 för att kunna beskriva och utvärdera gestaltningsprocessen. Detta gjordes genom att studera det slutliga presentationsmaterialet samt övrig dokumentation från arbetsprocessen. Materialet är anteckningar om idéer och växtmaterial, skisser, dokument om markanläggning och tips från fackkunniga. Jag hade även dokumenterat vad som önskades av beställaren vid vårt första möte, och gjort en lista över min arbetsordning och mina arbetsmetoder för gestaltningen. Eftersom jag planerade att skriva om detta gestaltningsarbete i ett senare skede, var jag redan från början noggrann med dokumentationen. Utvärderingsarbetet gjordes kort tid efter omgestaltningen vilket minskade risken att glömma detaljer.

Resultat

I följande avsnitt beskriver jag mitt gestaltungsuppdrag för bostadsgården Linné 2011. Vid mitt första besök på platsen 9 juni mötte jag Jonas Berger, ordförande för bostadsrättsföreningen Leo. Han visade mig innergården mycket snabbt innan vi satte oss ned för att diskutera tankarna kring omgestaltningen och ramarna för mitt arbete. Jonas Berger ansåg att innergården i dagsläget hade bristfällig gestaltning, men att den i grunden hade god potential för att kunna bli en plats som bättre motsvarade de boendes behov och estetiska önskemål.

Vad önskade beställaren?

Det visade sig finnas många önskemål för platsen, där vissa var av funktionell karaktär och andra av estetisk.

Grönska

Främst önskades mycket grönska – platsen var helt stenlagd med total avsaknad av växter. Detta gjorde även att innergården blev väldigt varm på sommaren, vilket helst skulle motverkas med den nya gestaltningen. En kommentar till detta var att det inte skulle lösas med hjälp av parasoll, utan eventuellt markiser över en plats som övervägdes som sittplats. Denna plats var belägen invid huset mellan två utskjutande byggnadsdelar. Svalka, skugga och mindre hårdgjorda ytor önskades, med inslag av både gräs, buskar och blommande växter. En önskan uttrycktes starkt om att få en prunkande innergård, blomsterprakt, lummig grön utsmyckning. Det hade funnits ett körsbärsträd på gården tidigare, som varit omtyckt men tagits bort, och ett träd med liknande karaktär önskades.

Enhetligt intryck, detaljrikedom, funktionalitet

Helheten var viktig och det skulle kännas ombonat, intimt och genomtänkt även på detaljnivå, med omsorg i den lilla skalan och en ökad trivselkänsla. Gemensamma sittplatser var viktiga, men dessutom skulle möjligheten till avskildhet ökas för varje lägenhetsinnehavare, känslan av privata sfärer önskades. Sittplatser fick gärna vara omgivna av många blomkrukor. Innergården skulle vara barnsäker, och helst rymma lekplats eftersom det fanns boende med barn. Även mer specifika detaljöknskemål gavs, som plats för bil och en fontän av något slag. Slutligen skulle trädgården även vara lättskött.

Formspråk

För formspråket fanns inga specifika direktiv, men Jonas Berger tyckte att det fanns många fina innergårdar i närheten och föreslog att jag kunde titta närmare på dem för att få en känsla av vad som önskades. Han angav dessutom några särskilda adresser. Den nya innergården skulle anpassas till husen och omgivningen. Eftersom bostadsrättsföreningen inte var säkra på vilket utseende de ville ha, föreslog Jonas Berger att jag tog fram tre förslag, av vilka de sedan skulle välja ett för vidareutveckling. Planen var att ett möte för alla boende skulle hållas och att jag eventuellt skulle närvara för att beskriva förslagen.

Praktisk information

Jag fick information om att trappgången som gick utanför huset på andra våningen skulle breddas något. De funderade på att måla om den långa väggen samt en mindre byggnad, eventuellt i grått. Bostadsrättsföreningen var villig att satsa en hel del pengar på omgestaltningen, vilken de ansåg vara värdefull i sig. Jag ombads att trots det hålla nere anläggningskostnaden. Senare i arbetsskedet skulle jag titta mer på detaljnivån och föreslå olika förslag på sittgrupper, armaturer och fontän. Även dessa föreslogs hålla en låg prisnivå så långt som möjligt, men inte på bekostnad av utseende.

Anläggningsbeskrivningar gällande markarbete och plantering önskades även, växtförteckning och skisser för eventuella snickeriarbeten. En skicklig snickare hade redan anlåtats som skulle sköta om alla byggnationer som krävdes. En karta erhöles för att jag skulle kunna se innergårdens mått och former, och vi diskuterade om elektricitet eller vattenledningar fanns under marken, vilket inte var fallet. Med tanke på önskemålet om fontän fick jag veta var vatten kunde tas ifrån, viktig information även med tanke på framtida vattning av växter. Vi diskuterade vilka av byggnaderna som hade källare- även detta med tanke på växters placering, på grund av risken för vattenskadorna. Oro uttrycktes gällande växter invid husväggar och plank, helst skulle de vara långt ifrån.

Bild 2 t.v. Bild 3 t.h. Innergården sedd från två motsatta håll.

Första inventeringen: mina spontana intryck

Första intrycket av innergården uppstod redan innan vårt tidigare nämnda samtal, då Jonas Berger snabbt visade mig runt på platsen innan vi slog oss ned inomhus för att prata vidare. Allt var stenlagt. Inga växter fanns, inga träd, allt var platt. Trots detta fanns en stark känsla av oordning – en formell, planerad struktur saknades, men där fanns vissa mönster i form av olika slags marksten. Några av fasaderna hade målats i en grundfärg, men målningsarbetet hade sedan aldrig fullföljts och grundfärgen skar sig mot resten av fasaderna. Vissa tillbyggda byggnadsdelar var delvis helt omålade, andra målade detaljer var slitna. Olika grupper av möbler fanns, däribland inomhussoffor. Dessutom fick jag veta att en bil ofta brukade vara parkerad ganska centralt på gården.

Enligt Experiential Landscape Analysis (Thwaites & Simkins 2007) är det viktigt att notera sina egna intryck av platsen, även subjektiva värden som om den känns trygg, osäker eller tilltalande. Det första helhetsintrycket för mig ur detta perspektiv blev att platsen upplevdes som hård, oordnad och inte välskött – men

detta till trots uppfattade jag innergården som trevlig. Formen på de omkringliggande husen gjorde att platsen verkade intressant och ombonad, detaljrik på sitt sätt på grund av de utstickande tillbyggnadernas vinklar och vrår. Innergården hade verkligen något visst trots sina tillkortakommanden, något lovande som gick att bygga vidare på. Jag tyckte husen var charmiga, vissa fasader hade gamla detaljer i järn som gav en rustik, genuin känsla. För att sammanfatta: innergården var ostrukturerad och i behov av total förändring, men hade en otrolig potential i och med den varierande rumsligheten och de omgärdande husen, visuellt intressanta och med historiska värden. Trots att jag insåg att allt måste planeras om från början, började jag inte från noll. Jag hade denna grund att luta mig mot, en fast punkt att arbeta utifrån.

Efteråt undersökte jag platsen själv. Jag gjorde en inventering med stöd i Branzells rumsanalys (1976, s. 20-35) och även en inventering enligt Experiential Landscape Analysis (Thwaites & Simkins 2007). Detta innebar att jag själv undersökte vilka intryck jag fick på olika platser av innergården, hur det kändes att gå mellan olika dörrar och ingångar. Jag undersökte vilka riktningar människor troligtvis rörde sig i. Väderstreckens riktning i förhållande till innergården noterades, med tanke på kommande växtlighet. Redan i detta stadium började grunder till gestaltningsidéer uppkomma, och jag antecknade dem för att minnas mina tankar.

Referensinsamling: inventering av andra innergårdar samt litteraturstudier

För att skaffa referensmaterial gick jag runt i närområdet och tittade på olika innergårdar kring stadskärnan. Jag noterade deras struktur och materialval, stilar gällande möblemang och snickrade detaljer. De innergårdar som tilltalade mig verkade också motsvara bostadsrättsföreningens förväntningar och önskemål, baserat på tidigare samtal. Många av dessa innergårdar hade grus, smågatsten och storgatsten som markbeläggning, ibland även skifferplattor. I likhet med gården på Linnégatan 3 fanns ofta många vinklar och vrår som formades på grund av uthusen; ett byggnadssätt som enligt Wilke (2006, s. 130) var vanligt kring sekelskiftet 1900.

Bild 4, 5 och 6 sett f.v. Stenläggning och klätterväxter är vanligt i närområdet.

Trästaket och möbler var ofta vit- eller grönmalade, och kryssmönster förekom. Detaljer och hägnader mot gatan och på gårdarna visade stor individualism. Sirliga ornamenterade bänkar i smidesjärn och blomlådshållare under fönstren var vanligt, liksom liknande väglampor. Gårdarnas strukturer varierade; ibland bestod de enbart av ett solitärträd i grus samt rabatter vid husen, andra gånger fanns raka eller böjda gångar och blomsterrundlar. Mindre rum kunde förekomma, i form av syrenbersåer och verandor. Sammantaget verkade nästan all gestaltning härstamma från tiden nära förra sekelskiftet, och detta gällde även växtmaterialet.

Bild 7 och 8 överst f.v. Bild 9 och 10 underst f.v. I närområdet fanns både formella och mjukare formspråk.

Användande av olika metoder parallellt

Jag arbetade parallellt med programmet och analysen. I programmet kombinerade jag beställarens önskemål med mina egna tankar om hur jag tyckte att platsen skulle fungera och vad som skulle finnas. Arbetet med dilemmatesmetoden följde direkt på analysdelen och växte fram genom skissarbete, men den gick också delvis in i analysdelen.

Program

Direkt vid hemkomsten efter mitt första besök på innergården ställde jag upp ett program i punktform, för att inte glömma bort några av beställarens önskemål eller mina egna tankar.

- » Mycket grönska, mycket blommor, lång total blomningstid, variation, om möjligt blomkrukor. Blommande träd och gräsyta
- » Minska det hårdgjorda – men helst inte växter nära källargrunder

- » Sittplatser – öka intimitet, känsla av privat sfär, men ändå öka möjlighet till grannsamvaro
- » Detaljrikedom
- » Lösning för värmeproblemet
- » Fontän
- » Lekplats för barn, barnsäkerhet, barnvagn skall kunna komma fram
- » Bil bör rymmas
- » Billig och lättskött utformning
- » Estetiskt tilltalande för de boende alla årstider, pittoreskt, utformad så att den passar till husen och närmiljön

Analys av platsen

Analyserna följde de inventeringsmetoder som använts.

Rumsanalys

I analysen slog jag fast att många mindre delar finns i det större rummet – dels fanns olika utstickande variationer i fasaden (A) som skapade mindre rum, dels fanns den rumsligheten som skapades vid den avlånga västra delen och under trappan (B). Rumsvariationen kändes intressant och idén att bygga en altan mellan två utstickande uthus, som bostadsrättsföreningen själv hade, föreföll vara ett bra förslag och ett utmärkt nyttjande av platsen.

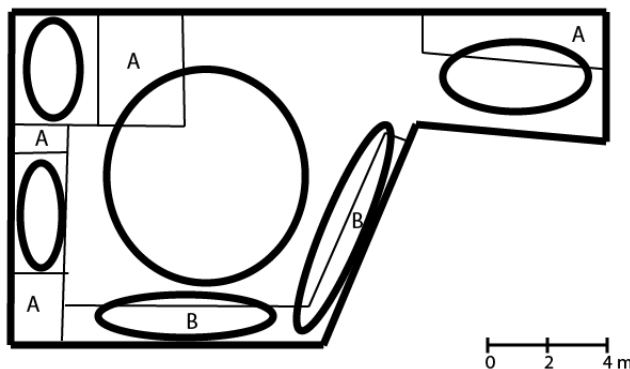

Bild 11. Schematisk bild av rumslighetsintrycken, renritad av Helena Åström den 15 maj 2012. Observera att söder är uppåt på denna bild.

Experiential Landscape Analysis

Jag fastställde vilka rörelsestråk som verkade vanligast förekommande. Bruket att parkera en bil mitt på gården var vanligt men jag konstaterade att den lika väl skulle rymmas på gårdens västra, smalare del. Detta verkade lämpligare ur såväl barnsynpunkt som platshänseende och estetisk vinkel. Inventeringen visade att de boende hade egna möbler utanför sin ingång trots att det fanns gemensamma. Av det drog jag slutsatsen att de även i fortsättningen skulle uppskatta att ha egna grupper nära till hands. Planlösningen mellan sittgrupperna var dock helt öppen och det gjorde att ytan kändes odefinierad. De olika uteplatserna flöt ihop trots att önskan att skapa privata sfärer fanns, och det fanns inget fysiskt element som markerade uteplatsernas gränser. Detta bestämde jag mig för att om möjligt förändra.

Växtplatsanalys

Väderstrecken indikerade vilka platser som passade växter med olika ståndortskrav. Planket och uthuset passade bra för rabatter/gräs eftersom de saknade källargrunder (då önskemålet var att undvika sådan placering). Även

mitten av gården var lämplig av samma anledning. Jag drog slutsatsen att det vore olämpligt att placera ett träd med eventuell fallfrukt och skugga alldeles intill planket, som gränsade till en annan gård. Det långa, monotona planket verkade däremot fungera utmärkt för placering av klättrväxter och buskar, eller perenner. Önskemålet om träd på den lilla platsen ledde till slutsatsen att valet stod mellan smala träd eller en placering av mindre träd nära gårdens mittpunkt.

Stilanalys

Jag bestämde mig för att gå vidare genom litteraturstudier, och fann bekräftelse på att de flesta element jag funnit på platserna passade in i tiden kring förra sekelskiftet. Böckerna *Villaträdgårdens historia* (Wilke 2006, s. 50-139) och *Så byggdes staden* (Björk & Reppen 2000, s. 55-57) var till stor hjälp. Exempelvis var släpputsade fasader i rostrött och ockragult enligt Björk & Reppen (2000, s. 55) vanligt under just denna epok.

Många av byggnaderna ser ut att tillhöra 1920-talets klassicism, och just husen på Linnégatan 3 hade sin senaste stora upprustning då. Miljön i närområdet har alltså en stark historisk prägel, och även om några av husen tillhör tidigare stilar upplevde jag sekelskifteskänslan samt 1920-talsklassicismen som dominerande. Jag beslutade mig för att detta var den tid jag ville försöka eftersträva, både för att det var den historiskt mest dominanta stilen och för att det verkade vara den stil som önskades av beställaren. Men jag insåg att det inte alltid vore lämpligt att följa denna stil helt ut av praktiska skäl. Skulle skötseln bli för svår med vissa växter, eller om de av hårdighetsskäl eller friskhetsskäl inte var lämpliga, bestämde jag mig för att välja liknande mer lämpliga växter som ersättning.

Identifiering av aspekter som behöver särskild uppmärksamhet

Slutligen reflekterade jag över programmet och analysen, och fastställde vilka frågetecken som fanns för gestaltningen. Gick alla programpunkter ihop? Kunde de kombineras utan problem, eller behövde någon korrigeras eller strykas för att möjliggöra en så god helhetsutformning som möjligt? Vilka aspekter var svårare att lösa än andra? För att strukturera mina tankar använde jag mig av dilemmatesmetoden. Parallellt med detta skissade jag kontinuerligt upp olika tankar och eventuella lösningar som kom upp, för att se om de fungerade tillsammans och för att få en mer kreativ process.

Dilemma	Tes/lösning	Dilemma	Tes/lösning
Blomsterprakt önskas, gärna många blomkrukor för att öka detaljrikedomen. Samtidigt enkel skötsel som fungerar i längden och inte faller bort	Ej krukor - enbart perenner: inga årliga inköp, ej högfrekvent vattnings. Om någon av de boende önskar kan de naturligtvis själva införskaffa blomkrukor.	Utgångsläget: inspireras från några av innergårdarna i närmiljön. Att skapa en plats med mycket grönska, blommor och detaljrikedom, med historisk prägel- som trots detta möter dagens funktionsbehov väl.	Tillvarata potentialen hos de vackra husen och deras rumsskapande uthus och inbuktningar, genom att bygga på dessa förutsättningar och förstärka dem. Inspireras av såväl formspråk som växtmaterial och detaljer från referensgårdar med god utformning + referenslitteratur. I de fall det inte är lämpligt med äldre växtsorter, välj nya sorter som liknar äldre och passar in väl stilmässigt. Material: smågatsten och grus, begränsa om möjligt smågatstenens area av prisskäl.
Trappan är väldigt visuellt dominant och det långa planket ger en monoton känsla. Lummig känsla önskas	Klättrväxter kan effektivt dölja element + fungerar rumsbildande vid trappan. Ger lummighet utan att vara platskrävande. Jobba i flera skikt: perenner, buskar, klättrväxter och träd.		
Enbart hårdgjord yta, problem med värme	Minska hårdgjorda ytan - ersätt med växtlighet. Skuggande träd, solskydd.		

Bild 12. En lista gjordes enligt dilemma-tesmetoden och renritades i efterhand den 1 maj 2012.

Dilemma	Tes/lösning	Dilemma	Tes/ösning
Plats för bil önskas men även barnsäker miljö. En vacker rofylld plats för de boende önskas även, liksom billig anläggningskostnad.	Bilen begränsas till att enbart stå på den första avlånga delen av innergården. Avgränsas med öppningsbar grind för barnsäkerhetens skull, grinden skapar även spännande rumslighet samt döljer bilen. Markanläggningsbesparing.	Lekplats önskas (som ej sticker ut stilmässigt), men innergården är väldigt liten. Barnanpassat i övrigt.	Liten sandlåda eller koja. Gångar måste göras breda nog för barnvagn.
Fontän önskas, liksom barnsäker miljö	Fontänen får ej stå i damm som har drunkningsrisk. Dessutom skall icke giftigt växtmaterial väljas.	Ett omfattande program på liten plats.	Minimera arean på gräsyta, fontän, lekplats så långt som möjligt, begränsa bilplaceringen till smalaste delen.
Ostrukturerat, oroligt intryck på grund av färg- och detaljkrockar, alla har sina egna sittplatser med många olika möbelstilar, egna utegrillar med mera. Moderna fasadlampor. Enhetligt intryck önskas, samt ökat värde för lägenheterna.	Färgskala föreslås för grundfärgsmålade väggar. Det avflagnade taket föreslås målas om, och takfläktarna om möjligt döljas. Förslag tas fram för enhetliga möbler detaljer som snickrade detaljer, fasadlampor med mera. Skelskifteskänsla för anpassning till närmiljö.	Möjlighet till samvaro men även ökad privat känsla.	Gemensamma sittplatser men även mindre avskärmningar mellan ingångarna.
		Innergården skall på ett eller annat sätt kunna väcka intresse hela året	Planera växtmaterial som är intressant under flera årstider, om möjligt även vintertid; belysning och ett starkt formspråk kan göra platsen intressant under de mörkare årstiderna.

Bild 13. Fortsättning på lista över dilemma-tesmetoden från föregående sida.

...och så växte idéerna fram!

De tre efterfrågade förslagen växte fram genom skissarbete, där olika former provades, liksom de olika programfunktionernas placering. I detta skede koncentrerade jag mig på den formmässiga gestaltningen och lämnade det mer precisa växtvalet till senare. På grundval av föregående inventeringar, tankearbete och skissande kändes vissa utformningar mer självklara än andra. Det förslag som först växte fram (se förslag A, bild 14) var det som kändes naturligast och mest självklart för mig, mest spontant. Det var också det som mest passade in i den tidskänsla jag försökte skapa. Det andra förslaget (se förslag B, bild 15) kan ses som en variation av det första, med liknande formspråk men något annorlunda utförande. Det tredje förslaget (se förslag C, bild 16) fick en utformning som skiljde sig mer från de två första. Orsaken till det var att jag ville skapa en kontrast för att erbjuda ett mer varierat urval att välja mellan, och testa i vilken riktning beställarens formmässiga preferenser lutade. Jag hade även funderingar på att göra detta än mer kontrasterande, exempelvis med kantigt formspråk. Jag beslutade mig dock för att detta inte gagnade något syfte, då jag kände mig relativt övertygad om att det vore för långt ifrån beställarens önskemål.

Alla förslagen hade vissa gemensamma nämnare, som de mindre avskärmningar som finns mellan lägenheternas uteplatser för att skapa mjuka gränser, en halvprivat sfär vilket ofta förordas av bland annat Gehl (2003, s. 57). Alla förslag hade även gemensamma uteplatser för att främja möjligheten till grannsamvaro, och lekplats för barn vilken tyvärr begränsades till en sandlåda på grund av utrymmesskäl. Trots olika formspråk har jag i alla förslagen tillämpat de beslut jag kommit fram till genom dilemma-tesmetoden: exempelvis att bilen endast har tillgång till västra delen, att träden placeras relativt mittcentrerat, att klättrväxter används flitigt på plank och trappa. Jag utgick alltså från funktionen först för att inte vara tvungen att tänka om helt i ett senare skede av praktiska skäl – därmed inte sagt att detta skett på bekostnad av estetiken.

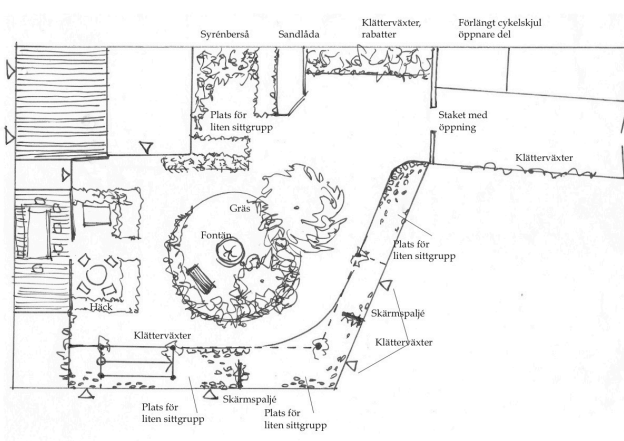

Bild 14. Förslag A med formellt formspråk, inspirerad av de innergårdar som finns i närheten och böcker med bilder av historiska trädgårdar. (Observera att norr är nedåt på planritningarna).

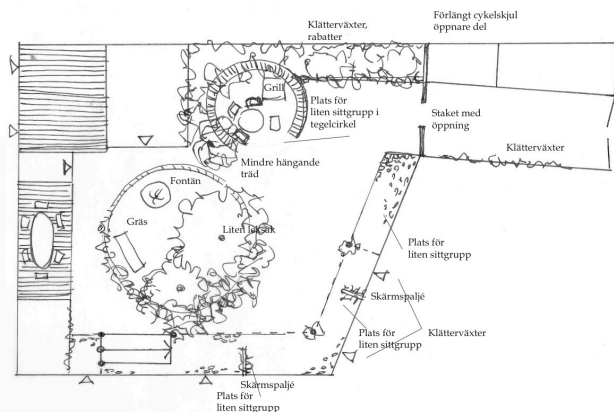
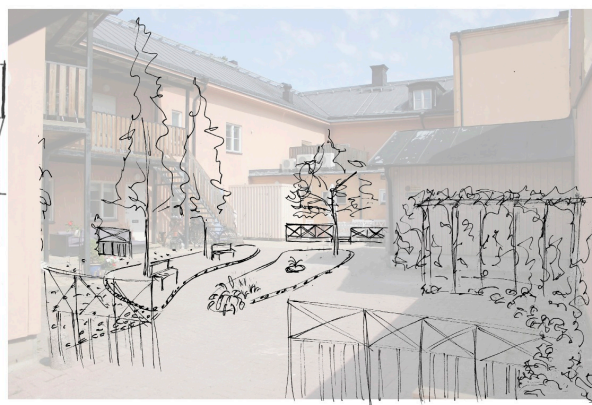
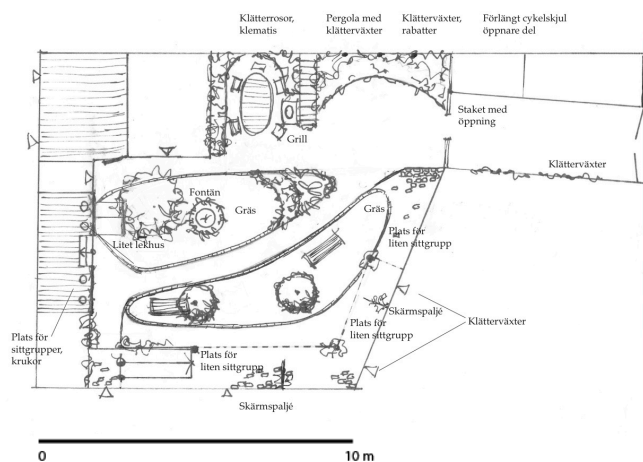

Bild 15. Förslag B liknar A, men med vissa variationer som en murad cirkel och färre häckar.

0 10 m

Bild 16. Förslag C skiljer sig distinkt från de två första förslagen, med ett mer modernt oregelbundet formspråk och smala träd.

Att återvända till platsen: en möjlighet till omvärdering

Under arbetet återvände jag några gånger till platsen för att undersöka hur jag trodde att mina idéer skulle upplevas i verkligheten. Det blev en version av Experiential Landscape Analysis där jag föreställde mig den nya gestaltningen, för att se om skalan kändes väl fungerande och om något nytt dök upp som jag inte upptäckt under inventeringen. Det framkom under återbesöken att klätterväxterna som jag planerade in vid trappan skulle få svårt att överleva. Stuprören på takutsprånget, som slutade strax över dem, leddes nämligen rakt ner i marken. Detta hade jag inte tänkt på då jag var på platsbesök första gången, eftersom jag då inte hade denna specifika idé att förhålla mig till. Höjden på hussocklarna visade sig vara något problematisk, eftersom önskemålet var att bara byta stenläggning med så lite markarbete som möjligt – helst utan att byta underlaget under markplattorna. Detta skulle leda till att nya marknivån blev mycket högre än tidigare då de gamla plattorna var tunnare än smågatsten, och jag var tvungen fundera på om detta kunde låta sig göras överallt utan negativa konsekvenser. Jag gjorde en bedömning av hur olika storlekar på träd skulle kännas, och hur gräsmattans storlek skulle upplevas. Dessutom mötte jag en av de boende och kunde fråga henne hur hon upplevde gården. Verklighets-kontrollen visade sig vara givande och gav mig information att arbeta vidare med.

Återkoppling

Mina tre förslag (se bild 14-16) presenterades omkring den 17 juni för Jonas Berger. Han berättade då även att en större förändring av trappan blivit inplanerad för att minska lutningen, vilket innebar att den måste bli längre och få en ny vinklad del som skulle gå ut en bit på innergården. Förslagen visades senare upp på ett möte för de boende, där de gemensamt valde det första förslaget (förslag A, bild 14) för vidareutveckling och detaljplanering. En anläggningsbeskrivning och kostnadskalkyl skulle göras och dessutom ombads jag nu även skriva en skötselplan.

Vidareutveckling av det valda förslaget

Vid vidareutvecklingen av förslaget fick jag ändra planen och ta bort häcken framför altanen. Trappans ombyggnation skulle nämligen placeras på den platsen. Nästa steg var att bestämma växtmaterialet. Inspiration fick jag av några av innergårdarna jag sett och jag använde även referensmaterial, främst från *Villaträdgårdens historia* (Wilke 2006, s. 27-139) samt olika växtböcker och växtkataloger, så som *Nya perennanyckeln* (SPR-INFO 2010), *Växtväljaren* (SPR-INFO 2009) *Perennkompendium 1 och 2* (SLU 2007), *Växtkatalog 2010* (Hallbergs Plantskola 2010), *Katalog 2009; växter med prakt och livskraft* (Splendor Plant 2009), *Träd och buskar i trädgården* (Palmstierna & Johansson 1999), *Trädgårdsdesign för en vackrare hemträdgård* (Rosenholm & Rosenholm 2005), *Sven Gréens bok om Rosor* (1979), *Trädgårdens rum* (Kvant & Palmgren 1999), samt *Blommor och Buskar* (Blommor och Buskar Förlag KB 2008). Slutresultatet fick stor variation med många arter. Jag valde bort växter som är känsliga för torka, och valde så långt som möjligt växter som var vanliga kring sekelskiftet. Skötsel- och hårdighetsaspekter kunde ibland göra att jag fann

modernare sorter lämpligare. Jag valde då sådana som påminde om äldre sorter och som passade in väl. Jag sökte växter med lång blomperiod som avlöste varandra tidsmässigt, och även det gjorde att jag exempelvis ibland valde modernare sorter av klematis och rosor. För att få reda på växternas preferenser sökte jag fakta, och tog även kontakt med olika växtfirmor där jag blev rekommenderad att använda ett ovanligare körsbärsträd som hade lämplig storlek för min gestaltning. En träff hade tidigare hållits i planeringens initialskede för en kort konsultation kring några frågor med Tomas Eriksson¹. Kontakt med olika firmor gav information gällande markarbeten och materialval. Ritningarna fick justeras med tanke på gatstenarnas mått, i kombination med de vattenrännor jag funnit som lösning för klätterväxterna. Färgförslag för väggarna togs fram, liksom konkreta förslag på möbler, fontän, lampor och andra detaljer. För några detaljer som skulle snickras enligt mina förslag ritade jag enkla idéskisser, såsom staket och pergolor. För övriga detaljer försökte jag hitta prisvärda alternativ som motsvarade förväntningarna, och förberedde ett presentationsmaterial med många bildexempel. En anläggningsbeskrivning och skötselplan skrevs och en ungefärlig priskalkyl gjordes då alla växter, material och volymer bestämts. Arbetet utfördes på helgtid på grund av ett annat parallellt sommararbete.

Slutpresentation

Slutligen hölls ett möte den 19 augusti 2011 där jag presenterade det färdiga förslaget inför flera av de boende. De var nöjda med förslaget och sade att det skulle bli spännande att genomföra. I och med att den kommande förändringen planerades bli så stor blev de aningen överväldigade av projektets omfattning, men såg fram emot förändringen. Förslagen på olika detaljer visades stor uppskattning, och det märktes tydligt att några av de boende tyckte det skulle bli roligt att själva få vara med och välja bland förslagen.

Bild 17 t.v. Några av grovskisserna jag ritade som förslag. De visar att detaljnivån inte alltid behöver vara hög i alla projekt, som här där snickaren själv fick bestämma exakta mått.

Bild 18 t.h. Exempelbild på ett av förslagen för fontän.

Under min planeringsprocess var det viktigt att klargöra förhållningssättet till platsens historia, omgivningen och den stil jag ville efterlikna. Det var också

¹ Tomas Eriksson, universitetsadjunkt på landskapsarkitektprogrammet, SLU, Ultuna. Samtal den 10 juni 2011.

viktigt för mig att använda ett arbetssätt som var kreativt och samtidigt hade potential att undvika överraskningar. Det senare försökte jag i detta fall uppnå genom en god dialog med beställaren, genom att arbeta parallellt med olika metoder samt genom att göra återbesök på platsen där idéer kunde stämmas av.

Förhållningssätt till den historiska miljön

I min gestaltning valde jag att utgå från epoken 1900-1920 och hade det som grund för gestaltningens formspråk och växtval. Jag baserade det utgångsläget på husens fasader från 1920-talet, den kringliggande närmiljöns estetik och beställarens önskemål. Eftersom jag kunnat fastslå ett historiskt ideal jag ville eftersträva, var det lätt att finna inspiration från innergårdar i närmiljön och fakta från litteratur. Vid omgestaltning av historiska miljöer finns en omfattande litteratur att ta del av. I det konkreta arbetet blir det ändå tydligt att det inte finns några enkla svar på frågor som uppkommer i processen.

Ofta möts man som landskapsarkitekt av miljöer med flera olika tidsskikt på samma plats. På denna innergård märktes detta enbart marginellt, med nyare möbler, lampor, markbeläggning men även några äldre detaljer. Det kan då vara fördelaktigt att till stor del renodla ett tidsideal, vilket ger ett lugnare, mindre splittrat estetiskt uttryck, och det blev mitt val. Dock fick de få äldre detaljerna vara kvar, och jag föreslog bara ändring av de nyare. I historiska miljöer måste valet gällande stilbevarande alltid betänkas. Eventuella lagskydd och skyddsföreskrifter styr och skall tolkas och efterföljas, och i de fall där en mer tidsmässigt korrekt utformning är aktuell är referensinsamling av största vikt både som inspiration och faktabas.

Önskemålet om en tidsmässig korrekt utformning kan krocka med dagens behov, och just detta skedde i det här gestaltungsarbetet. Till och med vid restaurering av historiska anläggningar med stora kulturvärden gör man ofta avsteg från den ursprungliga gestaltningen av skötselskäl. Stora slottsanläggningar får exempelvis ofta byta ut växtmaterialet i parterrer och broderier. Det finns olika synvinklar och åsikter i ämnet, vilket vi diskuterat i kursen *Gestaltning genom förvaltning* på landskapsarkitektprogrammet. Gällande min fråga om hur man bör förhålla sig till platsens historia finns inget definitivt svar, men genom mitt arbete har jag visat ett förhållningssätt jag tyckte var lämpligt för just denna plats. Alla platser är unika, och på de mest renodlade kulturhistoriska platserna har det ibland sin fördel att förhålla sig strikt konservativ. Exempel på detta kan vara offentliga visningsträdgårdar. På platser som denna innergård är det dock ofta svårt att kombinera bevarande/restaurering med dagens funktionella behov, exempelvis gällande låg skötselnivå.

Det är fråga om att restaurera eller efterlikna, men kompromisser är i realiteten ofta nödvändiga. Man kan däremot välja att utföra dessa avsteg på mer eller mindre märkbara sätt. Det går, som här, att använda sig av formella mönster men vid behov använda ett mer modernt växtmaterial. Jag gjorde ibland avsteg på grund av växternas skötselbehov, hårdighet och ibland blomningstider, men försökte så långt som möjligt hålla mig till det urval som man vet var flitigt

använt i Sverige vid sekelskiftet 1900. Vid behov valde jag dock liknande växter som inte avvek visuellt, med målet att helhetsintrycket inte skulle störas.

Vissa praktiska programfunktioner föranledde avvikelser, som lekplatsen och bilparkeringen. Men genom planering kan man få dessa element att smälta in mer eller mindre väl. Jag valde att dölja bilparkeringen med en stängd grind och valde sandlåda som lekplats, vilket är mer visuellt anonymt än andra lekplatser. I mitt arbete har utgångspunkten i första hand varit att fastställa hur trogen gestaltningen bör vara den äldre utformningen och därmed hur stora avsteg som tillåts, sedan vilken stil som skulle efterskapas genom att titta på omgivning, önskemål och historia – och slutligen att lösningarna för de avsteg som anses nödvändiga planeras för att efterlikna en historisk stils estetik.

Gestaltningens faser

I backspegeln kan jag konstatera att min arbetsprocess aldrig följt ett linjärt mönster. Detta är precis vad vi diskuterat på landskapsarkitektutbildningen under olika kurser – att gestaltungsprocessen i princip aldrig är linjär, olika stadier återkommer ständigt. Detta visar sig ofta genom att mängden av information byggs på under arbetsprocessen, och återgång till en tidigare fas blir nödvändig. Faserna flyter därför ofta in i varandra och går inte helt att separera, och gestaltningen ses ofta som en cirkulär process som kan snurra flera varv. Jag har dessutom medvetet valt att arbeta med olika metoder parallellt, just för att undvika oväntade överraskningar och för att få en mer kreativ process.

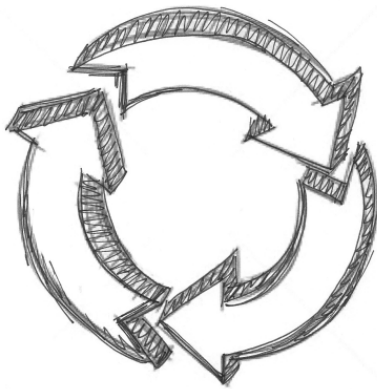

Bild 19. Pilarna symboliserar arbetsprocessens cirkelgång och återvändande till olika moment. Bild: Helena Åström 28 maj 2012.

Utvärdering av min arbetsprocess

Nedan följer en utvärdering och reflektion över min arbetsprocess. Den behandlar mina val av arbetsmetoder och arbetsordning.

Program och analys

Att arbeta parallellt med programmet och analysen tycker jag fungerade utmärkt. Det känns som att det ökar kreativiteten och vidgar seendet i analysmomentet – man börjar reflektera redan då. Jag tror att analysen i och med det kan fördjupas, att en annan tankeprocess sker. Naturligtvis hade jag också kunnat arbeta mer linjärt under detta stadium med en metod i taget. Om jag valt det ser jag stora fördelar med att göra programmet före analysen, av tidigare redan nämnda anledning.

Dilemma-tes och skissarbete

Ett program uttrycker önskemål som i sig ger upphov till frågor – kan jag nå detta resultat, och vad krävs i så fall för att resultatet skall kunna uppnås? Att arbeta med dilemma-tesmetoden tycker jag då är givande. Att kombinera det med skissarbete gav en kreativ process. Metoden i sig var verkligen användbar för att få klarare arbetsstruktur, och överblick över hur faktorer förhåller sig till varandra. Om denna lösningsinriktade metod används tidigt tror jag att man ibland kan förhindra att försätta sig i en rävsax genom att utgå från funktion. Man undviker att bli tvungen att tänka om helt i ett senare skede av praktiska skäl. Om jag i första skedet enbart utgått från formgivning hade det varit lätt att placera former och träd på platser som enbart motiverats av estetiska skäl – exempelvis fruktträd vid staketet där de kunnat störa grannarna, eller perenner vid källare vilket beställaren inte önskade. Skissandet skedde i detta fall under inspiration av bland annat *Europas trädgårdar* (Blennow 2002) och *Villaträdgårdens historia* (Wilke 2006).

Experiential Landscape Analysis och platsens känsla

Min åsikt är att det verkligen är väsentligt att hinna registrera sin första flyktiga, spontana känsla för platsen. Hur det första intrycket får dig att känna dig, om det känns tryggt eller osäkert, bortglömt, lugnt, rörigt eller vad det än må vara som är kopplat till platsen just för dig. Sedan får en bedömning göras gällande om det är troligt att många andra upplever platsen likadant. Det är detta första intryck som alla möts av. Om analysglasögonen sätts på för tidigt kanske man riskerar att missa helhetsintrycket, som egentligen är det viktigaste. Om man snabbt snävar in sig på att undersöka detaljer och funktioner kanske man råkar förlora sig i dessa, och skogen syns inte till slut för alla träd. Självklart är det även så att detaljerna gör helheten, men jag tror själv på att sträva efter att i stunden försöka uppleva platsens atmosfär som privatperson eller besökare utan speciell agenda.

Experiential Landscape Analysis-metoden är användbar även om den utförs i mindre omfattning. Det ger en extra dimension att gå runt och prova hur olika platser känns att sitta på, hur naturliga olika passager känns, istället för att senare föreställa sig detta utifrån en plankarta. Av den anledningen lade jag ner ganska mycket tid på att känna in och studera platsen. Poängteras bör att alla människor är olika och känner olika inför olika företeelser, men en kvalificerad avvägning får göras gällande detta. Jag uppskattade denna metod, och upplevde det även positivt att göra platsbesök efter att jag redan skissat på idéer. Det kändes mycket fördelaktigt att på plats försöka föreställa sig hur den nya gestaltningen kommer att upplevas, genom att gå och måtta upp olika ytor.

Personlig kontakt och referensinsamling

Personlig kontakt med beställare, boende och fackpersonal gav i detta fall mycket information gällande önskemål för platsen samt växt- och anläggningstips. Inventeringar i närområdet var väsentliga för att kunna fastställa hur jag ville förhålla mig till platsens historia, och de gav även värdefull inspiration.

Oväntade händelser

Överraskningar kan fördröja arbetet och omkullkasta vissa idéer, men är dock oundvikligt under ett planeringsprojekt. Ofta kommer de i form av ny information, som i mitt fall att en trappdel skulle byggas där jag planerat in en häck. Den nya informationen kan ibland aktualiseras när man arbetar på en mer detaljerad nivå, som här. Jag ser det som mycket fördelaktigt att undvika sent inkommande eller missvisande information. Genom detta arbete har jag reflekterat och kommit fram till hur jag tänker kring det, och hur jag fortsättningsvis vill arbeta gällande de faktorer jag tror är viktiga för att undvika sena överraskningar:

- » *Bra kartmaterial och god övrig information redan från start.* Dock är inte alltid kartmaterialet heltäckande, jag hade bara fasadlinjerna utritade och inga höjder eller tak. Det är viktigt att från början konstatera om det finns ledningar nedgrävda så att de inte stjälper planeringen i senare skede, och att se var tillgång till vatten finns (om bevattning krävs eller om fontän skall anläggas). När det gäller faktsökning i övrigt kan det vara en god idé att prata med fackkunnig personal på plantskolor och markanläggningsfirmor, i detta arbete fick jag värdefull information genom det som inte gick att läsa sig till i plantkatalogerna. Att jag dessutom fick veta att just det träd jag planerade behövde beställas ett år i förväg är något som kan förändra planeringen i sista stund. För växtvalet är min största lärdom att använda ståndortslistor, för att snabbare och enklare kunna göra goda val och få inspiration.
- » *God kontakt med beställaren.* En bra dialog är viktig för att kunna uppfylla beställarens önskemål så gott som möjligt. Min lärdom är att tidigt skaffa mig en klar bild av vad som önskas gestaltningsmässigt, och vilka förebilder som finns. Det är bra att definiera klart och tydligt vad som skall ingå i arbetet – skall skötselplan ingå, anläggningsanvisningar? Dessutom är det av stor vikt att tidigt informera sig om projektets budgetram, så man inte planerar för dyrt. I detta fall hade vi fastställt det mesta men önskemålet att bifoga en skötselplan tillkom i mitten av planeringen. Jag kommer även fortsättningsvis att resonera kring detta från början för att höra om beställaren tänkt på det, det kan vara svårt att minnas allt. Min lärdom är att planerarens och beställarens synsätt ibland skiljer sig åt gällande vissa punkter, i detta fall exempelvis gällande färgval. Dessutom önskade beställaren först många blomkrukor, men efter diskussion kom vi överens om att bara använda perenner av skötselskäl. Det var viktigt att beställaren tidigt blev informerad om vilken sorts skötsel som krävs för att behålla utseendet på längre sikt, exempelvis vattning av krukor samt klippning av häckar.
- » *Vikten av att samtala med flera boende,* för en mer mångfacetterad bild av behoven.
- » *Användande av flera planeringsmetoder parallellt* tror jag minskar risken att ”missa” något. Dilemma-tesmetoden visade sig vara fördelaktig, särskilt kombinerad med skissarbete.
- » *Hänsyn till så många aspekter som möjligt redan i programmet.* Ett generellt exempel på detta kan vara vinteraspekten; platser måste kunna skötas funktionellt med snöskottning och eventuell plats för snöupplag. Om funktionaliteten är med redan från start minskar risken för att vara tvungen att ändra i slutskedet av planeringen.
- » *Återbesök på platsen* är viktiga för att de kan addera nödvändig information, ibland på detaljnivå. I detta fall skedde det då jag upptäckte att grundens låga höjd

gjorde att man måste ta extra hänsyn till att altanens höjd, grunden och gatustenarnas tjocklek skulle passa med önskemål om billigt markarbete. Att jag önskade klättrväxter vid ett takutsprång där jag trodde att stupröret skulle lösa vattenproblemet, då det i själva verket leddes ned i marken, visade sig också vara ett sådant exempel.

Diskussion

I mitt gestaltningsuppdrag 2011 föreslogs att jag skulle göra tre förslag, varav ett skulle väljas. Detta har jag i efterhand reflekterat över och såväl för- som nackdelar har framkommit. Fördelarna är att beställaren känner sig mer delaktig, och säkrare på att valet är rätt. Nackdelarna är att det tar mycket tid i anspråk, och att den gestaltning som enligt planeraren är bäst riskerar att väljas bort. Beställaren kanske inte alltid har tillräcklig kunskap för att utvärdera för- och nackdelar väl. Flera förslag ger också större utrymme för meningsskiljaktigheter om det är flera som skall bestämma tillsammans. Just i detta fall känns det som att formen på mitt tredje designalternativ mest tillkom för att testa beställarens preferenser, jag föredrog själv de två första. Likaså kan man fundera över tillvägagångssättet att föreslå många olika armaturer, fontäner och andra detaljer – möjligheten att själv delta uppskattades i detta fall, men det kan troligen förenkla om färre alternativ erbjuds. I detta fall känns det som att jag, i efterhand sett, nog helst bara hade gjort ett gestaltningsförslag. Jag hade då kunnat lägga större del av den totala tiden på vidare bearbetning av det förslaget.

Gällande mina arbetsmetoder under själva omgestaltningsarbetet känner jag att jag såg så stora fördelar med att arbeta med dilemma-tesmetoden och Experiential Landscape Analysis att jag troligtvis ofta kommer att fortsätta arbeta med dessa i kommande gestaltningsarbeten. Helst skulle jag även om möjligt prata med fler av de boende i kommande projekt för att få en mer mångfacetterad bild av behov och önskemål. Jag ser också att det hjälpt mig i detta fall att tidigt göra ett tydligt och omfattande program, vilket jag kommer att försöka ta med mig. Jag känner att jag haft stor nytta av att i efterhand analysera min arbetsprocess, för att utvärdera och klargöra mina åsikter om olika arbetsmetoder och få en tydligare bild av hur jag vill arbeta i framtiden. Min övertygelse är även den att andra landskapsarkitekter kan ha nytta av att reflektera kring detta ämne och utvärdera sina egna arbetsprocesser.

Referenser

- Björk, C. & Reppen, L. (2000). *Så byggdes staden*. Stockholm: AB Svensk Byggtjänst.
- Blennow, A-M. (2002). *Europas trädgårdar*. Lund: Bokförlaget Signum.
- Blommor och Buskar Förlag KB (2008). *Blommor och buskar*. Valleberg.
- Branzell, A. (1976). *Att notera rumsupplevelser*. Stockholm: Statens råd för byggnadsforskning.
- Eniro (2012). Karta över Uppsala. <http://www.eniro.se/> Kartor/ Sökord: Uppsala [2012-05-31]
- Gehl, J. (2003). *Livet mellem husene: udeaktiviteter og udemiljøer*. København: Arkitektens Forlag.
- Gréen, S. (1979). *Sven Gréens bok om Rosor*. Stockholm: AWE/Geber.
- Hallbergs Plantskola (2010). *Växtkatalog 2010*. Nossebro.
- Kvant, C. & Palmgren, H. (1999). *Trädgårdens rum*. Stockholm: Prisma bokförlag.
- Palmstierna, I. & Johansson, B. (1999). *Träd och buskar i trädgården*. Västerås: Ica bokförlag.
- Rosenholm, A-C. & Rosenholm, D. (2005). *Trädgårdsdesign för en vackrare hemträdgård*. Stockholm: Bonniers bokförlag.
- SLU (2007). *Perennkompendium 1 och 2*. Opublicerade rapporter. Uppsala: Institutionen för stad och land, SLU Ultuna.
- Splendor Plant (2009). *Katalog 2009; växter med prakt och livskraft*. Klippan.
- SPR-INFO AB (2009). *Växtväljaren*. Blomstermåla.
- SPR-INFO AB (2010). *Nya perennnyckeln*. Blomstermåla.
- Thwaites, K. & Simkins, I. (2007). PowerPoint-presentation. Ur *Experiential Landscape. An Approach to People, Place and Space*. London: Routledge.
- Wilke, Å. (2006). *Villaträdgårdens historia: ett 150-årigt perspektiv*. Stockholm: Prisma förlag.